

СТЕПАН ВІДНЯНСЬКИЙ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БІОГРАФІЯ ІСТОРИКА-ЄВРОПЕЇСТА (ДО 75-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І 50-РІЧЧЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Вислів, приписуваний Володимирі Винниченку, що «українську історію не можна читати без броду», влучно відображає драматизм і суперечливість українського історичного процесу. Саме ця історична спадщина сформувала покоління дослідників, які присвятили своє життя її осмисленню. До таких учених належить історик-європеїст Степан Васильович Віднянський, чий 75-річний життєвий і 50-річний науковий шлях став частиною сучасної української історичної науки.

Майбутній учений народився в Ужгороді 27 березня 1951 р. в родині закарпатської інтелігенції: батько — Василь Степанович, у молодості відомий угорськомовний поет, згодом здобув економічну освіту та присвятив себе організаційній роботі у сфері профспілкового руху в Закарпатті, мати — Олена Михайлівна, вчителька молодших класів в одній із небагатьох на той час українських шкіл Ужгорода.

Багатонаціональний етнокультурний простір Закарпаття сформував мовну культуру Степана Віднянського: угорська, словацька, чеська, українська та російська мови, а також відкритість до європейського простору стали природним підґрунтям його наукових зацікавлень. У 1968 р. Степан Васильович став студентом історичного факультету Ужгородського державного університету, згодом підготував ди-

Цитування: Бевзюк Є., Котляр О. Степан Віднянський: інтелектуальна біографія історика-європеїста (до 75-річчя від дня народження і 50-річчя наукової діяльності). *Український історичний журнал*. 2026. № 2 (587). С. 239—248.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

пломну роботу, присвячену історичній спадщині греко-католицького священника О. Духновича — робота викликала значний інтерес у науковому середовищі університету та сприяла його вступу до аспірантури Інституту історії АН УРСР.

За рекомендацією наукової керівниці, члена-кореспондента АН УРСР І.М. Мельникової, було визначено тему дисертаційного дослідження аспіранта — «Консолідація профспілкового руху в Чехословаччині. 1969—1975 рр.». Соціально-політична історія Центрально-Східної Європи стала сферою наукових зацікавлень Степана Віднянського, який формувався професійно, працюючи «по гарячих слідах» подій «Празької весни» 1968 р. Важливою джерельною базою для дослідження стали архіви та бібліотеки Чехословаччини. Дисертацію було успішно захищено в 1977 р., а підготовлена на її основі монографія була відзначена медаллю АН УРСР з премією для молодих учених і Дипломом лауреата Всесоюзного конкурсу молодих учених і спеціалістів із суспільних наук (1981).

Важливу роль у розширенні кола наукових інтересів та поглибленні фахової підготовки С.В. Віднянського відіграло річне наукове стажування в Інституті слов'язознавства та балканістики АН СРСР у Москві (1984—1985). За підтримки земляків-закарпатців, докторів історичних наук Б.Й. Желіцького, І.І. Попа та А.І. Пушкаша, поступово оприявнювалися результати його наукових пошуків — їх підсумком стала фундаментальна монографія «Інтернаціональне зближення робітничого класу країн соціалістичної співдружності», видана 1989 р. у видавництві «Наукова думка», що стала основою докторської дисертації. У рецензії, опублікованій в «Українському історичному журналі», монографія розглядалася як одне з перших комплексних досліджень процесів співпраці робітничого класу країн-членів РЕВ та отримала високу оцінку. Утім, стрімкі політичні зміни кінця 1980-х рр. істотно змінили науковий контекст і дослідник свідомо відмовився від захисту вже підготовленої докторської дисертації.

Відновлення державної незалежності України сформувало новий інтелектуальний простір, у якому ідеологічне звільнення стимулювало перегляд наукових підходів до проблем, що раніше обмежувалися марксистськими доктринальними моделями. Пріоритетного значення набули студії, присвячені міжнародним зв'язкам України та її інтеграції до європейського історичного простору. Саме в межах цих інституційних і методологічних зрушень сформувалася наукова траєкторія С.В. Віднянського як дослідника історії міжнародних відносин, що не лише відобразило нові дослідницькі орієнтири, а й зумовило необхідність їх інституційного закріплення: у складі Інституту історії України НАНУ в 1988 р. був створений відділ історії міжнародних зв'язків України (з 1996 р. — відділ всесвітньої історії та міжнародних відносин, з 2012 р. — відділ історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України), який він очолив у 1991 р. Концептуальною основою роботи відділу стало переосмислення історії міжнародних відносин України в європейському вимірі, що передбачало відмову від радянських ідеологічних моделей та утвердження підходу, у межах якого Україна інтерпретується як органічна частина європейського історичного процесу. Науковець звернувся до дослідження історії міжвоєнної української еміграції, Українського вільного університету, українців у Чехо-Словаччині, України

в контексті європейської історії та етністорії Закарпаття. Отже, виокремлюється перший етап інтелектуальної трансформації (1985—1998 рр.), що дозволяє простежити динаміку дослідницьких пріоритетів та еволюцію методологічних орієнтирів у переході до пострадянської наукової парадигми.

У 1985—1998 рр. С.В. Віднянським було опубліковано близько 150 наукових праць, які фіксують зміну дослідницької парадигми — від пізньорадянської орієнтації на соціалістичну інтеграцію до формування центральноєвропейського напрямку та міжнародних студій в українській історіографії. Так, у 1985—1989 рр. домінували дослідження інтернаціонального співробітництва та робітничого руху (73 %), тоді як проблематика Центральної Європи становила лише близько 7 %. У 1990—1991 рр. фіксується згортання попередньої тематики та розширення проблемно-тематичного поля: частка центральноєвропейських студій зростає до 67 %. Надалі, у 1992—1994 рр., під час інтенсивного переосмислення досліджень із центральноєвропейської проблематики стає більше — до понад 80 % та відбувається розширення дослідницького поля: Закарпаття, осмислене в межах центральноєвропейського концепту (Mitteleuropa) (близько 17 %), постає як своєрідний цивілізаційний міст між Україною та Європою і починає відігравати помітну роль у структурі наукового доробку.

У 1995—1998 рр. дослідник зосереджувався на аналізі історичних і соціально-політичних процесів у країнах Центрально-Східної Європи, де центральноєвропейський вимір виступав ключовим аналітичним компонентом (майже 70 %). Водночас збільшувалася питома вага узагальнювальних, історіографічних, освітньо-організаційних і макрорегіональних студій (більш як 30 %), що засвідчувало внутрішню еволюцію дослідницької програми та перехід до більш комплексної аналітичної моделі.

Кульмінацією цієї дослідницької лінії стала монографія «Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921—1945 рр.)» (Київ, 1994), у якій на основі широкого корпусу архівних матеріалів реконструйовано інституційну структуру УВУ та особливості його функціонування в інтелектуальному просторі Європи. Українська академічна еміграція постає в праці як елемент загальноєвропейських культурно-освітніх процесів, що відповідає європейсько-інтеграційній моделі історичних досліджень (Х. Кельбле, Ю. Кокка) і водночас узгоджується із загальними тенденціями чеської історіографії 90-х рр. (Я. Панек, Ф. Шмагел), спрямованими на інтеграцію національної історії в загальноєвропейський контекст.

Подальший розвиток цієї дослідницької логіки простежується в докторській дисертації С.В. Віднянського «Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині» (1997), де здійснено комплексний аналіз політики чехословацької держави щодо українського населення та еміграційного середовища, а також інтегровано український чинник у ширший контекст центральноєвропейських трансформацій 1920—1930-х рр., що засвідчило закріплення дослідницького підходу, сформованого поза межами радянської історіографічної традиції. Інституціоналізацію цього підходу репрезентують проекти кінця 1990-х рр.: діяльність науковця на

посаді головного редактора та співавтора видань «Україна в європейських міжнародних відносинах», «Т.Г. Масарик і нова Європа», монографії у співавторстві з М.М. Вегешем «Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918—1939)» та окремих статтях ювіляра (1998).

Таким чином, науковий доробок С.В. Віднянського в 1985—1998 рр. фіксує повернення його дослідницької оптики до центральноєвропейського інтелектуального горизонту, значною мірою сформованого впливом закарпатського пограниччя як простору перетину українських та європейських історичних і культурних традицій. Сформована в цей період дослідницька основа не лише закріплюється, а й створює передумови для подальшого розширення та концептуального переосмислення.

На наступному етапі відбувся перехід до ширшої моделі осмислення міжнародних зв'язків України як цілісного історичного явища. У цьому контексті еволюцію наукового доробку дослідника в 1999—2014 рр. доцільно інтерпретувати як перехід від «прометеївського» етапу реконструкції знання до «афінського» етапу його систематизації та інституціоналізації. Запропонована інтерпретація відображає перехід від відновлення раніше втрачених вітчизняних історичних сюжетів до їх подальшого узагальнення та оформлення в межах цілісної наукової системи.

Перша фаза (1999—2004), що умовно репрезентує «прометеївську» модель (оновлення та впорядкування), позначена реконструкцією тематичних лакун, концептуалізацією міжнародного виміру української історії в історіографічній оптиці та впорядкуванням дослідницького поля, що сприяло окресленню європейської аналітичної перспективи. Натомість друга фаза (2005—2014), що відповідає «афінській» моделі (систематизація), характеризується систематизацією знання та стабілізацією цієї рамки, що зумовило їх інституційне зміцнення та виокремлення історії міжнародних відносин України як окремого наукового напрямку.

Упродовж першої фази відбувся перехід до етапу зрілої консолідації раніше сформованої дослідницької програми: серед наукових пріоритетів домінує центральноєвропейський напрям (приблизно 40—50 %), доповнений студіями з історії міжнародних відносин України (20—25 %), освітньо-інституційним сегментом (15—20 %) та регіональними дослідженнями Закарпаття (10—15 %).

Розвиток досліджень історії України в системі міжнародних відносин пов'язаний зі зверненням до глобальних викликів ХХ ст., зокрема міжнародних наслідків техногенних катастроф. У монографії «Україна — Чорнобиль — світ: Чорнобильська проблема у міжнародному вимірі (1986—1999)» (1999) за науковою редакцією С.В. Віднянського Чорнобиль інтерпретовано не лише як внутрішньодержавну трагедію, а як фактор міжнародної політики, що вплинув на формування нових механізмів глобальної взаємодії, екологічної безпеки й гуманітарного співробітництва. У публікаціях «Народи Центрально-Східної Європи в період кризи європейської цивілізації та Першої світової війни» (2000), «Центрально-Східна Європа в міжвоєнний період: між демократією та диктатурою» (2001), «Центрально-Східна Європа у ХХ ст. як особливий регіон: основні напрями та проблеми вивчення» (2004) науковець запропонував інтерпретацію змін типів політичних режимів, конфігурації владних інститутів, партійно-ідеологічних

структур і траєкторій модернізації держав у країнах регіону ХХ ст. Цей підхід конкретизують і розширюють студії, присвячені проблемам національного руху, політичної мобілізації та трансформації імперських спадщин у Центрально-Східній Європі, зокрема слов'янському світу Габсбурзької монархії («Слов'янські народи Габсбурзької монархії в період національно-культурного відродження», 2000), словацько-українським зв'язкам («Штурівці та Україна», 2000), а також українському питанню в міжвоєнній Польщі (2003).

Подальша концептуалізація дослідження України в системі міжнародних відносин як напряму пов'язана з появою у 2001 р. низки програмних праць. У роботі «Україна в Європі у минулому столітті: від об'єкта до суб'єкта міжнародних відносин» (2001) чітко артикульована ідея еволюції міжнародного статусу України — від периферійного об'єкта геополітичних впливів до самостійного суб'єкта міжнародних відносин. Ця теза отримує розвиток у роботах «Зовнішня політика України як предмет історичного аналізу» та «Україна в постмодерній системі міжнародних відносин» (обидві — 2001). Кульмінацією «прометеївської» фази розвитку історичної науки стала праця «Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка (1991—2003)» за редакцією С.В. Віднянського (2004), у якій систематизовано формування зовнішньополітичного курсу держави в умовах нової міжнародної реальності; це водночас відображає перехід до «афінської» фази — систематизації та узагальнення накопиченого знання.

У 2000—2004 рр. науковець значну увагу приділяє освітньо-інституційній діяльності (близько 15–20 % публікацій): видаються посібники й різноманітні навчальні курси («Всесвітня історія. Новітня історія», видання 2000, 2001, 2003, 2004), узагальнювальна праця «Історія Центрально-Східної Європи» (2001), навчальні програми, енциклопедичні статті й довідники.

Окремим напрямом лишається дослідження історії Закарпаття (10—15 % доробку): у працях «Закарпаття у складі Чехословацької республіки» (2002), «Політичні процеси в Закарпатті» (2003) та історіографічних студіях регіон постає як простір перетину імперських, національних і культурних впливів, як частина України та як мікромодель Центрально-Східної Європи, відображаючи загальноєвропейські підходи до вивчення пограниччя та багатошарових ідентичностей.

У 2005—2014 рр. інтелектуальна еволюція наукового доробку С.В. Віднянського входить у фазу, яку можна означити як «александрійський період» — фазу кодифікації, концептуального структурування та інтерпретаційного використання історичного знання. Науковий доробок цього періоду (понад 250 праць) демонструє чітку залежність тематичних пріоритетів від актуальних політичних та інтелектуальних викликів епохи. Домінував енциклопедично-довідниковий сегмент (127 позицій; близько 50 %), що засвідчує вихід дослідника на рівень інституційної кодифікації знання. Йдеться не просто про участь у підготовці фундаментальних видань, як-от «Енциклопедія історії України», «Енциклопедія сучасної України», «Українська дипломатична енциклопедія», енциклопедичний словник-довідник «Україна в міжнародних відносинах», а й про формування концептуального каркаса історії міжнародних відносин України як наукового напряму.

Особливої інтенсивності в середині 2000-х рр. набуває дослідження України як суб'єкта міжнародних відносин (до 20 % усіх праць періоду), що полягає в інтерпретації України як історично легітимованого учасника формування повоєнного міжнародного порядку, системи міжнародного права та безпеки, сформованих у завершальний період Другої світової війни. Тому праці до 60-річчя створення ООН і завершення Другої світової війни виходять за межі ювілейної констатації та виконують виразну аналітичну функцію, слугуючи інструментом переосмислення місця України в повоєнній міжнародній системі. Так, у статті «Україна — одна із засновниць ООН. Як це відбувалося 60 років тому» дослідник детально реконструював процес інституційного оформлення міжнародного статусу УРСР у 1945 р., зокрема через входження до числа держав-засновниць ООН та специфіку представництва в межах радянської федеративної моделі. У дослідженні «Передумови та особливості виходу України на міжнародну арену як суб'єкта у 1944 р.» проаналізовані мотиви рішень керівництва СРСР щодо надання радянським республікам формальних зовнішньополітичних повноважень, створення наркоматів закордонних справ та їх роль у підготовці до участі в повоєнному міжнародному врегулюванні. Натомість у праці «Участь України в соціальній та гуманітарній діяльності ООН» увагу зосереджено на практичних вимірах цієї суб'єктності — участі УРСР у діяльності спеціалізованих установ ООН, гуманітарних програмах і формуванні міжнародного порядку денного в соціальній сфері, що засвідчує її функціональне включення в глобальні процеси.

Узагальненням цієї дослідницької лінії стала монографія «Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем» (2006, у співавторстві з А. Мартиновим), у якій інституційна історія участі України в ООН осмислюється як компонент довготривалої державницької традиції та водночас як інструмент міжнародного позиціонування України, що поєднує історичну ретроспективу з актуальними зовнішньополітичними інтерпретаціями.

Після Помаранчевої революції 2004 р., коли питання європейського вибору України вимагало не лише політичного, а й історичного обґрунтування, у центрі уваги дослідника опиняється проблематика європейської інтеграції та концептуалізації зовнішньої політики України: «Європейський вибір України та імперативи європейської інтеграції» (2005) та «Пошуки оптимальної парадигми зовнішньої політики України» (2006, 2007). У цих працях дослідник формує аналітичну модель розвитку української зовнішньої політики, обґрунтовуючи європейський вектор як стратегічно пріоритетний та історично вмотивований.

Історичне підґрунтя європейської орієнтації розкривається через проблематику Центрально-Східної Європи (близько 18 %), сталий напрям досліджень науковця, який у цей період постає як «історична лабораторія» осмислення сучасних політичних процесів та інтерпретації історичного досвіду як інструменту пояснення імперської політики та механізмів застосування сили.

Показовою стала праця С.В. Віднянського «У “дружніх” обіймах Кремля. До 50-річчя Угорської революції 1956 року» (2006), у якій радянська інтервенція

осмислюється не лише як епізод холодної війни, а як прояв контролю над постімперським простором. Такий підхід набуває особливої актуальності в європейських дискусіях щодо переосмислення тоталітарного минулого й повернення сили як інструменту міжнародної політики. Узагальненням цього підходу є праці «Розпад Австро-Угорської монархії і утворення національних держав» (2009) та «Перша світова війна як прояв кризи європейської цивілізації...» (2013), де трансформації Центрально-Східної Європи інтерпретуються в контексті загальноєвропейського переходу від імперських структур до системи національних держав.

Проблематика Закарпаття та Карпатської України (понад 10 %) у 2005—2014 рр. набуває виразного концептуального звучання: дослідник відходить від регіонально-описового підходу, інтерпретуючи «Срібну землю» як простір перетину імперських, національних і державницьких проєктів. У працях «Закарпаття — Підкарпатська Русь: від здобуття автономії до проголошення незалежної держави» (2009) та «Закарпаття: від “землі без імені” до власної державності — Карпатської України» (2014) еволюція регіону простежується як процес переходу від периферійного статусу до утвердження державницьких ідей, які згодом були інтегровані в український національний наратив.

Ця ж оптика імперсько-національної взаємодії простежується і в аналізі радянського періоду. У дослідженні «Доля угорців та німців Закарпаття під час “радянізації” краю у 1944—1945 рр.» (2005) проаналізовано політику денационалізації та репресивні практики радянської влади, спрямовані на зміну етнічної структури регіону. Звернення до цієї проблематики не є випадковим, адже вона співвідноситься з ширшим соціокультурним контекстом Закарпаття як поліетнічного регіону та середовища формування самого дослідника.

У 2015—2026 рр., на сучасному етапі розвитку наукової програми дослідника, її доцільно визначити як історіографічний фронтір — між імперським міфом і захистом національного історичного наративу (більш як 200 праць). Він сформувався в умовах російської агресії, а з 2022 р. набув характеру особливо інтенсивної протидії російським пропагандистським наративам: утвердження української історичної оптики, поєднане з деконструкцією імперських міфів і формуванням суб'єктної української перспективи. Помітним є переважання праць енциклопедично-біографічного та меморіального характеру, що відображає іншу, інституційно-репрезентативну сторону наукової діяльності автора. Висока частка цього сегмента у структурі його досліджень у 2015—2026 рр. (майже 40 %) відображає переорієнтацію функціональної ролі дослідника в сучасній українській історіографії — перехід від індивідуально-дослідницького до інституційно-метарефлексивного рівня наукової діяльності.

У цей період С.В. Віднянський постає як авторитетний експерт, автор біографічних і меморіальних текстів, присвячених відомим представникам української та європейської історичної науки — такі праці не лише фіксують наукові здобутки окремих дослідників, а й репрезентують автора як носія академічної традиції, а біографічно-меморіальний сегмент виконує функцію формування інтелектуальної карти наукової спільноти та інституційного закріплення її пам'яті.

Упродовж останнього десятиліття в межах наукової програми дослідника простежується подальша еволюція блоку «зовнішня політика — дипломатія — євроінтеграція», який концептуалізує проблематику захисту національних інтересів в умовах російсько-української війни та трансформації світового порядку, засвідчуючи плідну діяльність в Інституті історії України НАН України школи історичної європеїстики, очолюваної членом-кореспондентом НАН України С.В. Віднянським. До її провідних представників належать А.Ю. Мартинов, І.Б. Матяш, І.В. Жалоба, О.А. Іваненко, В.М. Шаповал та ін. Доказову основу цього напрямку досліджень становлять узагальнювальні праці хронікально-аналітичного типу — «Зовнішня політика України» (2008—2013) та анотована історична хроніка міжнародних відносин «Зовнішня політика України в умовах глобалізації» (2014—2025), у яких формується нова методологічна оптика дослідження. Теоретичний рівень цього напрямку представлений працею С.В. Віднянського «Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації» (2016) та численними дослідженнями з історії дипломатії. У межах цього підходу особливого значення набуває персоналістичний вимір, представлений роботами, присвяченими корифеям української дипломатії Анатолію Зленку та Геннадію Удовенку.

Еволюція цього напрямку в працях дослідника має виразний етапний характер і відображає послідовне зміщення дослідницької оптики — від історіографічної реконструкції до концептуального аналізу війни та змін міжнародного порядку. Раніше сформований інституційно-історичний підхід використовується для осмислення політико-дипломатичної ролі України, наприклад, у праці «Світ після 2 вересня 1945 року» (2015), у якій відтворено рамку повоєнної міжнародної системи, а також у вивченні участі України в ООН. Розвиток міжнародного порядку пов'язаний із переходом до проблемно-орієнтованого аналізу кризи світового порядку — ця тенденція розкрита у праці «Організація Об'єднаних Націй в умовах сучасної кризи світового порядку» (2020), де ООН постає не лише як історичний інститут, а як інструмент функціонування міжнародної системи в умовах структурної нестабільності, що засвідчує зсув до інтерпретації актуальних кризових процесів.

Після 2022 р. цей дослідницький напрям оформлюється як цілісний аналітичний блок, у центрі якого перебуває сучасна російсько-українська війна як фактор трансформації міжнародного порядку: у монографіях «Європейська та євроатлантична інтеграція України (2014—2022)» (2022), «Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство» (2023) та «Війна Росії проти України та міжнародне співтовариство» (2023) російська агресія концептуалізується як системний чинник перебудови глобальних і регіональних взаємодій, що зумовлений грубим порушенням і фактичним запереченням норм міжнародного права, підривом базових принципів суверенітету та територіальної цілісності держав.

Подальші дослідження С.В. Віднянського разом із напрацюваннями відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України розвивають цей методологічний підхід у двох вимірах — геополітичному та інституційному — як ключових механізмів реагування на російську агресію. Завершенням цього етапу

стає перехід до процесуального осмислення війни як довготривалого феномену з повоєнним виміром.

Розширення аналітичної оптики дослідження зумовлює вивчення ідеологічних і пропагандистських інструментів легітимації агресії. У цьому вимірі особливого значення набуває деміфологізація імперських наративів, що лежать в основі російських історичних інтерпретацій, зокрема, дослідник розвінчує тезу про нібито визначальну, односторонню «цивілізаційну місію» російської культури в соціокультурному розвитку України, доводить, що культурний і цивілізаційний діалог не зводиться до такого собі односпрямованого «переливання», а передбачає взаємодію культурних середовищ. На його думку, у російському історіографічному дискурсі ідея міжкультурного діалогу спотворена та набула функції інструмента ідеологічної пропаганди та легітимації російської політики.

У цій дискусійній площині науковець проаналізував ідеологічну складову війни через критичний розбір російських історичних наративів (аналітична записка «Російські підручники з історії: школа ненависті і ворожнечі» (2023) та праця «Новітні підручники історії РФ про сучасні міжнародні відносини та російсько-українську війну: школа фальсифікації та пропаганди ворожнечі» (2024)). Війна тут постає не лише як безпековий чи геополітичний конфлікт, а як результат тривалої трансформації історичного дискурсу, що поєднує безпековий, інституційний, геополітичний і дискурсивний рівні та формує цілісну модель її осмислення.

Науковий доробок Степана Васильовича Віднянського, доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки сягає близько 700 позицій, повноцінне осмислення якого становить перспективу подальших досліджень і водночас засвідчує масштабність та багатовимірність інтелектуального внеску дослідника в розвиток вітчизняної історичної науки. Важливим виміром цього внеску є також його науково-організаційна й педагогічно-освітня діяльність, яка сприяла формуванню наукової школи та плеяди учнів і послідовників: це підтверджується підготовкою понад 30 докторів і кандидатів історичних наук.

Наукові досягнення Степана Віднянського тісно пов'язані з особистими рисами: темпераментна, подекуди холерична вдача визначає динаміку мислення та інтенсивність аналітичного пошуку, а внутрішня інтелектуальна енергія поєднується з чіткою раціоналістичною дослідницькою установкою. В основі його дослідницької оптики лежить переконання у раціональній пізнаваності минулого. Отримані знання він розглядає як такі, що мають практичне значення, зокрема у процесі повноцінної інтеграції України до європейської цивілізації. Це, своєю чергою, зумовлює послідовність і внутрішню цілісність наукової діяльності, саме тому наукова діяльність ювіляра постає як системно організована дослідницька програма, яка відображає еволюцію української історіографії від пізньорадянської ідеологічно обмеженої моделі до сучасної проєвропейської аналітичної парадигми. Його інтелектуальна траєкторія демонструє перехід від накопичення емпіричного матеріалу до концептуального осмислення в ширших міжнародних і глобальних контекстах. Сформований ним підхід, що поєднує історичний, інституційний і тео-

ретико-аналітичний виміри, забезпечив не лише переосмислення місця України в системі міжнародних відносин, а й інституціоналізацію цього напрямку в українській історичній науці. Важливим результатом цієї діяльності стало формування в Інституті історії України НАН України школи української історичної європеїстики. Еволюція його наукового доробку засвідчує послідовну трансформацію дослідницької перспективи — від регіонально-центральноєвропейських студій до аналізу глобальних змін міжнародного порядку. Цей розвиток також передбачає осмислення ролі України як суб'єкта міжнародної політики та учасника світових процесів. Особливої ваги цей підхід набуває в умовах російсько-української війни 2014—2026 рр., коли історичний аналіз поєднується з критикою імперських наративів і формуванням суб'єктної української інтерпретації світових подій.

Науковий доробок Степана Васильовича є не лише відображенням еволюції інтелектуального феномена окремого дослідника — насамперед він є органічною складовою вітчизняної історіографії, що поєднує процеси європеїзації, інституціоналізації знання та формування сучасної національної наукової парадигми.

Надійшло / Received 12.02.2026

Євген БЕВЗЮК (Ужгород)

Yevhen BEVZIUK (Uzhhorod)

Ольга КОТЛЯР (Ужгород)

Olha KOTLIAR (Uzhhorod)